

Het Verhaal van Woerden

Verhaal 06

Van veengebied naar polder

De Grote Ontginning

Oorspronkelijk ligt Woerden in een moerassig veengebied. Van de 10^e tot in de 14^e eeuw wordt dit bewerkt door ontginners, die zeer waarschijnlijk afkomstig zijn uit het graafschap Holland. In de 9^e eeuw hebben zij dit kunstje eerder toegepast in het Kennemerland en West Friesland (het huidige Noord-Holland). Deze enorme klus heet: "De Grote Ontginning". Deze ontginning wordt ook wel cope-ontginning genoemd. Onder een cope verstaan we de overeenkomst tussen de landeigenaar en de ontginner, waarin de rechten en plichten zijn vastgelegd. De bisschop van Utrecht en de graaf van Holland zijn de landeigenaren.

In enkele poldernamen herken je nog steeds het woord cope en soms de naam van de ontginner. Bijvoorbeeld Teckop (cope van Teve) en Gerverscop (cope van Gerwert). Hetzelfde geldt voor plaatsnamen als Nieuwkoop, Boskoop en Benschop (cope van Benno).

Werkwijze

De ontginners werken volgens een vast patroon. Als basis wordt een bestaande watergang gekozen. Denk aan de Rijn, Meije of Linschoten. De kavels zijn allemaal even lang (ongeveer 1250 meter) en breed (ongeveer 115 meter). Aan beide zijanten worden kaarsrechte sloten gegraven, zo kan het veen ontwateren. Het land ligt dan nog hoger dan de rivier en de afwatering is dan nog een natuurlijk proces. De vorm van de kavel kan afwijken, bijvoorbeeld in de bocht van een rivier. Als het land ontwaterd is worden bomen en struiken gekapt en de bodem geëgaliseerd. Dan is de grond geschikt voor akkerbouw. Tot in de 17^e eeuw is dit het geval en wordt er bijvoorbeeld ook hennep verbouwd ten behoeve van de touwslagerijen.

Inklinking

Maar er is een groot probleem waar we ook nu nog mee te maken hebben: de bodemdaling. Door de ontwatering en vertering van het veen klinkt de bodem in en stijgt het grondwater ten opzichte van het maaiveld. Op een gegeven moment kan het water niet meer op een natuurlijke wijze afvloeien. Aanvankelijk weet men met behulp

van watermolens het probleem de baas te worden. Maar als het land later ook nog eens wordt afgegraven, voor bijvoorbeeld de kleiwinning, wordt het definitief te drassig. De akkergrond maakt plaats voor weiland en hooiland en de boeren schakelen over op veeteelt.

Luisterrijke namen

Omdat Het Land van Woerden heel lang deels wordt bestuurd vanuit het bisdom Utrecht, is het de bisschop die hier het veenland ter ontginning aanbiedt. De ontginners worden verleid met lokkertjes als voordelige vestigingsvoorwaarden. De gebieden luisteren naar mooie en verleidelijke namen als Kamerik (naar Kamerijk in Henegouwen) en Cocagne, luilekkerland, (Kockengen). De Grote Ontginning van het grootste deel van het Groene Hart wordt voltooid rond 1400.

In het buitengebied van Woerden is de oorspronkelijke verkavelings-structuur nog goed te herkennen. Dit landschappelijk monument is het oudste nog zichtbare element uit het verleden. De ontginningen vormen de basis van de latere polders en waterschappen, de oudste democratische bestuursorganen van ons land.

Meer weten?

Algemeen:

- Borger, Guus, Adriaan Haartsen en Paul Vesters *Het Groene Hart: een Hollands cultuurlandschap* (Utrecht, 1997)
- Linden, H. van der *De Cope: bijdrage tot de rechtsgeschiedenis van de openlegging der Hollands-Utrechtse laagvlakte* (Assen, 1956)

Woerden en omgeving:

- Doorn, C.J. van *Het Oude Miland en zijn waterstaatkundige ontwikkeling* (Utrecht, 1940)
- Es, Jan van *Grenswater: geschiedenis van het Groot-Waterschap van Woerden 1226-1995* (Utrecht, 2009)
- Haartsen, Adriaan *Het Land van Woerden* (Woerden, 2003), pp. 35-51
- Raad, Jacques de *Veen-land Water-land: honderd eeuwen landschap in de Venen* (s.l., 2009),

Rechten

Het geheel of gedeeltelijk overnemen van de tekst is toegestaan onder vermelding van "Bron: Het Verhaal van Woerden".